



OKUTAGGULULA EBIKWATA KU:

**OKWESALIRAWO KYEYAGALIRE, OLUVANNYUMA
LWOKUNNYONYOKA BULUNGI**

Okwesalirawo Kyeyagalire Oluvannyuma Iwokunnyonyoka kye ki?

Abatuuze bannansangwa n'abantu abalala mu kitundu be kikwatako balina eddembe okwesalirawo ku bikwata ku ttaka lyabwe n'ebyobugagga ebirala ebiriko nga tebakakiddwa era nga basoose okumanyisibwa mu bujuvu ku nkulaakulana yonna ezze ku ttaka lyabwe.



Emiramwa Emikulu Mu Kwesalirawo Kyeyagalire Oluvannyuma Lwokunnyonyoka

KWA KYEYAGALIRE

Kino kitegeeza nti kukolebwa awatali kukakibwa, kutiisibwatiisibwa oba okubuguyazibwa kwonna

1



KWE KUKULEMERA

Okutema evvuunike erisooka. Okusalawo kwa abatuuze kukolebwa nga enkumbi esooka tennatemebwaa; kwe kugamba mu mitendera egisookera ddala eg yokutegeka enkulaakulana eyo; soo ssi kulinda batuuze kumala kwemulugunya

2



KUGOBERERA OKUBANGULWA

Kino kitegeeza nti amawulire gonna agawkata ku pulojekiti engeri gye yategekebwa; engeri gyeyolekedde okukyusa obulamu bwa abatuuze (oba mu bulungi oba mu bubi); nengeri omulimo gwonna gye gugenda okukolebwamu, gateekeddwa okuweebwa abatuuze mu bwangu ate mu lulimi olutegeerwa abatuuze be kikwatako

3



OKUMANYISIBWA

Bwe twogera ku kwesalirawo kyeyagalire, kikulu nnyo abatuuze okuweebwa amawulire gonna agafa ku pulojekiti yonna okuva mu gavumenti oba bannamikago abalala. Era abatuuze basaanye bamanye engeri pulojekiti gyegenda okukyuuusamu obulamu bwabwe nga tennateekewa mu nkola

4



OKUKKIRIZA

Okukkiriza gwe mutendera ogusembayo mu Kwesalirawo Kyeyagalire oluvannyuma lwokunnyonyoka Bulungi. Kino kizingiramu okukkiriza oba okugaana pulojekiti okwa abatuuze bona awamu nga ekitundu; nga kukoeddwa mu nkola ekozesebwa mu bwangwa bwekitundu.



OKUSALIRAWO AWAMU

Kino kyesigamizibwa ku ddembe lya abatuuze ba nnansangwa n'abatuuze abakoseddwa okukozesa ettaka lyabwe, ebitundu byabwe; n'ebyobugagga ebiriko; wamu ne ddembe lyabwe okwesalirawo ebiseera byabwe ebyomumaaso okwo ssaako okweyalira mu byobuwangwa bwaabwe



Okwesalirawo Kyeyagalire Oluvannyuma Iw'Okunynyonyoka Kukozesebwaa ddi?

Abatuuze ba nnansangwa bwe babeera nga boolekedde okusengulwa ku ttaka lyabwe oba okusengulwa mu bitundu byabwe (**Kisimbuddwa mu nnyingo 10 mu kiwandiiko kya amawanga amagatte ekirambika eddembe lyabwe n'obwannanyini tebulinnyirirwa**).

Bwe wabeerawo okutereka oba okusuula ekintu kyonna ekiyinza okuvaako obulabe ku ttaka lyabwe oba mu bitundu byabwe (**Kisimbuddwa mu nnyingo 29 mu kiwandiiko kya amawanga amagatte ekirambika eddembe lyabwe n'obwannanyini tebulinnyirirwa**).

Enkola n'amateeka ebifuga Okwesalirawo Kyeyagalire Oluvannyuma Lwokunynyonyoka

Etteeka lyabwe amawanga amagatte elikwata ku ddembe lira bwe abatuuze bannansangwa mu nsi yonna, lirambika bulungi nti abatuuze bannansangwa tebajjibwenga ku ttaka oba mu bitundu byabwe lwa mpaka. Etteeka era lirambika nti tewabeerengawo kusengulwa awatali kwesalirawo kyeyagalire nga abatuuze bategedde bulungi era nga bakkiriza okuliyirirwa mu bwenkanya; era nga bwe kiba kisoboka, balisobola okudda.

Engeri Okwesalirawo Kyeyagalire Oluvannyuma Lwokunynyonyoka Gye Kukola:

1

Okutumbula obumu mu kitundu wamu nokukuuma emirembe: Pulojekiti eteekeddwa okussa ekitiibwa mu bumu bwa abatuuze ba nnansangwa ne abatuuze abalala mu kitundu wamu ne eddembe lyabwe okukozesa ettaka. Okusalawo kwa abatuuze okwa kyeyagalire ate nga bategedde bulungi kye kipimo ekyokutumbula eddembe, okussa ekimu, okutegeeraganu, n'obutabenkevu.

2

Okuzimba mu batuuze obusobozi bw'okwekulaakulanya: Pulojekiti ziteekeddwa okukolerera okuyamba abatuuze mu bitundu okwekulaakulanya mu byenfunu, mu mbeera zaabwe ezabulijjo nebyobuwangwa nga ziyyita mu kusalirawo awamu ebibatwala mu maaso.

3

Okuzimba okussa ekimu n'okusalirawo awamu: Enkola yobuwangwa eyokwebuuza etera kubera kussa kimu; sso ssi ya kukuba kalulu na kusinza buwagizi. Enkola ya abatuuze bannansangwa ku nsongza zettaka eteekeddwa okulambikibwa okussa ekimu n'okusalirawo awamu sso ssi kusinza buwagizi.

4

Okussa ekitiibwa mu bukulembeze bwa ekitundu: Abakozi bona ku pulojekiti bateekeddwa okussa ekitiibwa mu bukulembeze bwonna mu kitundu; era abantu bona baneetabanga mu kusalirawo awamu mu nkola zi nnansangwa ezimanyiddwa n'obukulembeze obwenjawulo obumanyiddwa.

5

Okussa ekitiibwa mu byobuwangwa:

Entegeka za pulojekiti zonna n'okuzissa mu nkola ku ttaka lyabwe amawanga amagatte elikwata ku ddembe lira bwe abatuuze bannansangwa n'abantu abalala ziteekeddwa okugoberera obuwangwa bwa abantu. Kino kizingiramu n'ebiyokusinza byonna mu kitundu.

6

Okukolerera abaana n'abazzukulu:

Enkola y'obuwangwa ku bwannanyini ku ttaka erambika bulungi nti ettaka ly'ebija lyabwe obuwangwa n'ebiyokusinza byonna mu kitundu.

7

Okussa ekitiibwa mu nnono:

Obukulu bwa amateeka g'ebiyobuwangwa n'enkolayokusalawo eya abatuuze ba nnansangwa biteekeddwa okuweebwa ekitiibwa naye nga biri wansi wa ssemateeka.

8

Mu Bwerufu:

Enkola yonna erina okukolebwa mu bwerufu eri buli gwe kikwatako. Oyo yenna anoonya okufuna abantu besalirewo kyeyagalire ateekeddwa okuwa abatuuze amawulire gonna agafa ku pulojekiti yonna mu ngeri etegerekka amangu eri buli gwe kikwatako.

Ensonga Lwaki Okwesalirawo Kyeyagalire Oluvannyuma Iw'Okunnyonyoka Bulungi Kisaanye Okulangirirwa

Okwesalirawo:

Eddembe lyu buli muntu okwesalirawo kyayagala okubeera empagi enku lu okwesigamiziddwa okwesalirawo kyeyagalire oluvannyuma lwokunnyonyoka bulungi. Empagi eno esimbula butereevu mu kisinde ekyagoba abafuzi ba amatwale kuno; era kyateekebwalo abantu basobole okununula obwetwaze bwabwe, besalirewo kye baagala okubeera leero ne mu mirembe egija; nga beekolera okusalawo ku nsongea ezibakwatako n'okufuga ebyobugaggabwabwe.

Okuba n'obuyinza ku ttaka lyabwe, ebitundu byabwe n'ebiyobugaggabamu n'okussa ekitiibwa mu byobuwangwa:

Enkola y'okwesalirawo kyeyagalire oluvannyuma lwokunnyonyoka bulungi ewa abatuuze bannansangwa n'abatuuze abalala okubeera n'obuyinza ku nzirukanya ya ettaka lyabwe, ebitundu byabwe wamu n'okussa ekitiibwa mu byobuwangwa okwo saako okwesalirawo naddala enkulaakulana yaabwe nga ab'enda emu

Eyo ye Ngabo:

Enkola y'okwesalirawo kyeyagalire oluvannyuma lwokunnyonyoka bulungi ewa abatuuze bannansangwa n'abatuuze abalala engabo okubeera n'obwogerero nga betaasa okukosebwa mu byenfunaa, embeera za bulijjo, mu byobuwangwa obuyinza okuva mu pulojekiti.

Okusalirawo awamu:

Enkola y'okwesalirawo kyeyagalire nga bannyonyose bulungi ezingiramu okukkiriza oba okugaana pulojekiti okwa abatuuze bona awamu nga ekitundu

Okussanganamu ekitiibwa:

Enkola y'okwesalirawo kyeyagalire ekolebwa mu mutima omulungi ogwokukkaanya; ogwokussanganamu ekitiibwa n'okuwa omukisa abatuuze bona okwetaba mu kusalirawo obulungi bwe ekitundu, n'abatuuze

Okwogeraganya ne gavumenti wamu nebitongole oba amakampuni amalala:

Mu mutima ogwokussa ekitiibwa mu ddembe lyu abatuuze bannansangwa, Enkola y'okwesalirawo kyeyagalire nga bategedde bulungi erambika bulungi enkolagana ya abatuuze bannansangwa ne gavumenti ku bikwata ku mirimo oba zi pulojekiti, amateeka, n'enkola ezikwata ku bulamu bwa abatuuze bannansangwa

Ebibala Ebiva mu Kwettanira Enkola Y'okwesalirawo Kyeyagalire Nga Bannyonyose Bulungi

- Okussa ekitiibwa mu nkola y'okwesalirawo kyeyagalire nga bategedde bulungi, kuwa abatuuze bona akazindaalo okweyogerera ku ddembe lyabwe bbo bennyini ku buli mutendera kwekugamba ku gwokuteekateeka; ku kutema evvuunike ne mu kiseera ekyokussa mu nkola pulojekiti.
- Enkola y'okwesalirawo kyeyagalire nga bannyonyose bulungi kuteekateeka ebirowoozo bya abatuuze; endaba yaabwe eyensonga okwo ssaako endowoozo ku bibala wamu n'obulabe ebleetebwa pulojekiti
- Enkola y'okwesalirawo kyeyagalire nga bategedde bulungi kukugira okwonooneka kwa embeera za abatuuze eza bulijjo; anti bafuna obudde okutegeka obubudamo ewalala nga ne pulojekiti bwetambula
- Enkola y'okwesalirawo kyeyagalire nga bategedde bulungi enyweza obuwangaazi bwa pulojekiti ; kino ne kyongera ku mikisa gy'okukulaakulana kw'eggwanga
- Enkola y'okwesalirawo kyeyagalire ewa omukisa abatuuze okwesalirawo ku nsongea ezibakwatako era n'okuwa ebirowoozo ku ngeri pulojekiti n'abatuuze bona gye basobola okuganyulirwa awamu

ENKOLA Y'OKWESALIRAWO KYEYAGALIRE EKOLERA KU ANI?

➡ Enkola y'okwesalirawo kyeyagalire nga bannyonyose bulungi ekolera ku musajja oba omukazi ali ku ttaka era nga alina enkolagana eyenjawulo n'ettaka wamu n'obutonde; nga alima emmere oba ebirime ebirala byonna'. Kino kizingiramu n'abatalina ttaka

➡ Enkola y'okwesalirawo kyeyagalire nga bannyonyose bulungi ekolera ku bantu bannansangwa abakwatiddwako pulojekiti ekyuusa obulamu bwabwe; oba abantu b'ekyalo naddala bwe kikwata ku ttaka erya awamu.

➡ Enkola y'okwesalirawo kyeyagalire nga bategedde bulungi ekolera ku bantu abanyigirizibwa naddala bannansangwa oba abeesanga nga mu kikula kyabwe be batono mu kitundu; naye nga baagala okutaasa n'okukuma ekikula kyabwe n'obuwangwa

Olukalala oluyamba okulaba oba pulojekiti yeetaga enkola Ey'okwesalirawo kyeyagalire nga bannyonyose bulungi

1 Pulojekiti enabeeramu okusengula oba kujjavo abatuuze ba nnansangwa okuva ku ttaka lyabwe?

2 Pulojekiti enabeeramu okubowa, okujjavo oba okwonoona ebyobuwangwa, ebyenjigiriza, ebyensinza okuva ku batuuze ba nnansangwa? lyabwe?

3 Pulojekiti enabeeramu okuiikuula ebyobugagga mu ttaka nga amafuta ku ttaka lya abatuuze ba nnansangwa?

4 Pulojekiti enabeeramu okutema emitu ku ttaka oba mu kitundu kya abatuuze ba nnansangwa?

5 Pulojekiti enabeeramu okusalawo ku bikwata kugabana ebibala ebinaava mu ttaka oba ebitundu oba ebyobugagga bya abatuuze ba nnansangwa?

6 Pulojekiti enabeeramu okusalawo okukwata ku ddembe lya abatuuze ba nnansangwa okukozesa ettaka?

7 Pulojekiti enabeeramu okukwata magezi gobuwangwa, ebiyiye oba empisa za abatuuze ba nnansangwa n'ababalala mu kitundu?

9 Pulojekiti enabeeramu okukosesa ebyobusubuzi ettaka lya abatuuze ba nnansangwa oba ettaka lyensikirano?

10 Pulojekiti enabeeramu okulima ebikozesebwu mu makolero ku ttaka oba mu kitundu kya abatuuze ba nnansangwa?

8 Pulojekiti enakwata ku ddembe lya abatuuze ba nnansangwa okwongera okukozesa ettaka nobuwangwa bwabwe?

UCCA SECRETARIAT

Initiative For Social And Economic Rights(ISER)
Plot 60 Valley Drive, Minister's Village, Ntinda
P.O.Box 73646, Kampala-Uganda
Telephone: +256414581041
Website: www.ucca-uganda.org

